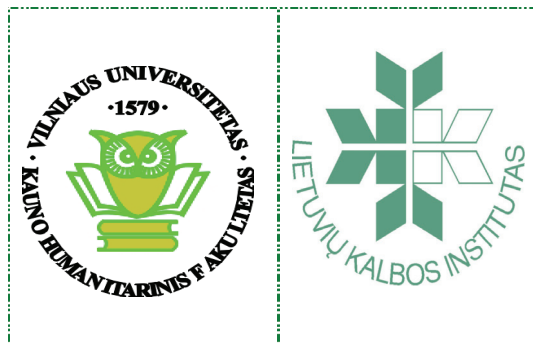

*Geolinguistikos ir sociolinguistikos
polilogas XXI amžiuje*

*Polilogue in Geolinguistics and Sociolinguistics:
The 21st Century Approach*

Tarptautinės mokslinės konferencijos
ANOTACIJOS IR TEZĖS

Kaunas,
2012 m. gruodžio 6–7 d.

Mokslinis komitetas:

prof. habil. dr. Laimutė Kalėdienė (Lietuvių kalbos institutas),
prof. habil. dr. Danguolė Mikulėnienė (Lietuvių kalbos institutas, Vilniaus universiteto Kauno humanitarinis fakultetas),
prof. habil. dr. Anna Stafecka (Latvijos universitetas, Latvija),
prof. habil. dr. Ojārs Bušs (Latvijos universitetas, Latvija),
prof. dr. Renato Corsetti (Romos universitetas „La Sapienza“, Italija),
doc. dr. Daiva Aliūkaitė (Vilniaus universiteto Kauno humanitarinis fakultetas),
doc. dr. Kristina Rutkovska (Vilniaus universiteto Filologijos fakultetas),
vyresn. mokslo darbuotoja dr. Asta Leskauskaitė (Lietuvių kalbos institutas),
mokslo darbuotoja dr. Violeta Meiliūnaitė (Lietuvių kalbos institutas).

Organizacinis komitetas:

prof. dr. Jadvyga Krūminienė (Vilniaus universiteto Kauno humanitarinis fakultetas),
doc. dr. Rita Baranauskienė (Vilniaus universiteto Kauno humanitarinis fakultetas),
doc. dr. Robertas Kudirka (Vilniaus universiteto Kauno humanitarinis fakultetas),
doc. dr. Ilona Mickienė (Vilniaus universiteto Kauno humanitarinis fakultetas),
administratorė Inga Vaitkevičiūtė (Vilniaus universiteto Kauno humanitarinis fakultetas).

PRATARMĖ

Tarptautinė mokslinė konferencija „Geolingvistikos ir sociolingvistikos polilogas XXI amžiuje“ yra jau antroji Vilniaus universiteto Kauno humanitarinio fakulteto ir Lietuvių kalbos instituto mokslininkų rengiama mokslinė konferencija, kurios pagrindinis tikslas yra įvairinti lietuvių tarmėtyros tyrimų perspektyvas, integruojant *statiškosios dialektologijos* teorinį modelį, kuriuo pagrįsta beveik visa XX amžiaus lietuvių tarmėtyra, ir *dinamiškosios dialektologijos*, t. y. geolingvistikos, teorinį modelį, apimančią sociolingvistines kalbos duomenų analizės schemas. Šiais metais konferencijoje į mokslinę diskusiją įsitraukė tyrėjai iš Slovėnijos, Lenkijos ir Lietuvos universitetų bei Lietuvių kalbos instituto.

Plenariniame konferencijos posėdyje „XXI a. tarmėtyros tarpdalykiškumas: kognityvioji ir geolingvistinė perspektyva“ skaitomi pranešimai, skirti fundamentinei XXI a. tarmėtyros problematikai. Tradicinių ir modernių teorinių paradigų sankirta prelegentams leidžia įvairiau atskleisti tiriamąjį objektą. Slovėnų geolingvistikos mokyklos atstovės doc. dr. Danilos Zuljan Kumar pranešimas skirtas parodyti, kaip tarminis diskursas įteisinamas kognityviųjų tyrimų perspektyvoje. Prof. habil. dr. Annos Zielińskos, atstovaujančios Lenkijos mokslų akademijos Slavistikos studijų institutui, pranešime svarstoma aktuali regioninės geolingvistikos problematika – pasienių arealų kalbinė situacija, tarmių vartoseną tokiuose arealuose bei galimybę tokius duomenis dokumentuoti ir pan. Prof. habil. dr. Danguolės Mikulėnienės (Lietuvių kalbos institutas) pranešimas skirtas tradicinės tarmės transformacijos klausimui svarstyti. Tyrėja, remdamasi naujausio lietuvių geolingvistikos projekto¹, apimančio visos Lietuvos tarmių ir periferinių tarmių tyrimą, duomenimis, aiškina tradicinės tarmės transformacijų pobūdį, regiolektinių universalijų iškilimą ir kt. Prof. dr. Dalia Pakalniškienė ir doc. dr. Jūratė Lubienė (Klaipėdos universitetas) pranešime „Šiaurės žemaičiai kretingiškiei: tarminių punktų pirminė inventorizacija“, vertindamos tarminių punktų būklę, teikia rekomendacijų dėl punktų tinklo optimizavimo.

Pirmo posėdžio „Vertikalusis kalbos variantiškumo skaidumas: tradicijos ir perspektyvos“ prelegentai diskutuoja apie slengą, medialektus, sociolingvistinę akomodaciją ir kt.

Lietuvių kalbos instituto Bendrinės lietuvių kalbos skyriaus vadovė dr. Rita Miliūnaitė tiria vadinamąjį „pusiau preskriptyvizmą“ (D. Crystal terminas) reiškinių internetinėje bendruomenėje. Doc. dr. Danguolės Satkauskaitės (Vilniaus universiteto Kauno humanitarinis fakultetas) dėmesio taip pat sulaukė internetinės bendruomenės narių kalba. Tyrėja vertina sociolingvistinių kintamųjų reikšmę mandagumo raiškai interneto forumuose. Inga Nanartonytė (Vilniaus universiteto Kauno humanitarinis fakultetas) pranešime analizuoja sociolingvistinį žurnalo paaugliams „Flintas“ herojaus portretą. Doc. dr. Jūratė Čirūnaitė (Lietuvos sveikatos mokslų universitetas) rekonstruoja socialiniu ir kultūriniu požiūriu informatyvią XVI–XVII a. kilmingų LDK moterų įvardijimo struktūrą. Doc. dr. Goda Rumšienė (Vilniaus universiteto Kauno humanitarinis fakultetas)

¹ „Šiuolaikiniai geolingvistikos tyrimai Lietuvoje: punktų tinklo optimizacija ir interaktyvioji tarminės informacijos sklaida“ (projekto kodas Nr. VP1-3.1-ŠMM-07-K-01-028)

dėmesį sutelkia į reklamos diskursą, tyrėja komentuoja 1950–1960 m. ir 2000–2010 m. reklamų skirtumus. Reklamos diskursas sulaukia ir doc. dr. Alos Diomidovos (Vilniaus universiteto Kauno humanitarinis fakultetas) dėmesio. Mokslininkė tiria superlatyvus, vartojamus reklaminiuose tekstuose. Tyrėjai iš Lenkijos prof. habil. dr. Zofia Sawaniewska-Mochowa ir dr. Włodzimierz Mochas analizuoja subkultūrų kodus. Sociolingvistinis diskursas praplečiamas įžvalgomis apie kalbinį pasaulėvaizdį. Dr. Dovilė Vengalienė (Vilniaus universiteto Kauno humanitarinis fakultetas), vadovaudamasi konceptualiąja blendingo teorija, pristato Lietuvos ir Amerikos internetinių naujienų antraščių ironijos tyrimus.

Antro posėdžio „Statiškosios ir dinamiškosios dialektologijos sankirtos“ pranešimai skirti Visuotinės dotacijos projekto „Šiuolaikiniai geolingvistikos tyrimai Lietuvoje: punktų tinklo optimizacija ir interaktyvioji tarminės informacijos sklaida“ (projekto kodas Nr. VP1-3.1-ŠMM-07-K-01-028) darbams ir rezultatams pristatyti.

Dr. Violeta Meiliūnaitė (Lietuvių kalbos institutas) kalba apie naująsias „Lietuvių kalbos atlaso“ punktų kitimo tendencijas. Doc. dr. Janina Valužienė (Lietuvių kalbos institutas) tipologizuoja kalbinio punkto sunykimo veiksmus, aptaria per ekspedicijas užfiksuotus kalbinio punkto gaivinimo scenarijus. Prof. dr. Kazimiero Garšvos (Lietuvių kalbos institutas) pranešime nemažai dėmesio skiriama naujausiai situacijai paribio šnektų arealuose aptarti. Doc. dr. Kristinos Rutkovskos (Vilniaus universitetas) pranešimas skirtas lenkų tarmių situacijai Lietuvoje pristatyti. Dr. Jurgita Jaroslavičienė (Lietuvių kalbos institutas) pranešime komentuoja naujausius tarminius ir metatarminius duomenis iš rytinių kauniškių šnektų. Dr. Asta Leskauskaitė (Lietuvių kalbos institutas) įvertina šiaurines pietų aukštaičių šnektas. Dokt. Laura Geržotaitė (Lietuvių kalbos institutas) tiria geolingvistinę ir sociolingvistinę Babtų apylinkių šnektų situaciją. Doc. dr. Robertas Kudirka (Vilniaus universiteto Kauno humanitarinis fakultetas) pranešimą skiria Kruonio senųjų antkapių tekstų analizei pristatyti. Tyrėjas aiškina, kaip epitafijų faktai vaizdžiai iliustruoja besiformuojančios bendrinės rašomosios kalbos požymius, lenkiškos raštų tradicijos įtaką ir kt. Dr. Vilija Ragaišienė (Lietuvių kalbos institutas) pristato dialektologinį XX a. antrosios pusės rašytinio Tverečiaus šnektos palikimo tyrimą. Doc. dr. Daiva Aliūkaitė (Vilniaus universiteto Kauno humanitarinis fakultetas) svarsto naujų tarmėtyros konceptų (regiolekto, dialektų kontinuumo) galimybę ir būtinybę kalbos variantiškumui įvardyti.

Doc. dr. Daiva Aliūkaitė

XXI A. TARMĖTYROS TARPDALYKIŠKUMAS: KOGNITYVIOJI IR GEOLINGVISTINĖ PERSPEKTYVA

SLOVENIAN LINGUISTIC ATLAS 1: METONYMICAL AND METAPHORICAL EXPRESSIONS

Danila Zuljan Kumar

Fran Ramovš slovenų kalbos institutas (Slovėnija)

In the first book of *Slovenian Linguistic Atlas (SLA 1): Human Body, Diseases, Family*, issued by Fran Ramovš Institute of the Slovenian Language in 2011, the expressions for different meanings are phonologically, morphologically and semantically very heterogeneous. This confirms the fact that among the Slavic languages the Slovenian language is dialectally the most diverse one.

Beside denotative expressions (of Slovenian and foreign origin), hypernyms, lexemes with double meanings, descriptive lexemes (phrases), irrelevant lexemes related with the part of speech used can be found in SLA 1. A separate large group of lexemes was generated by semantic shifts; among them the most frequent are metonymical and metaphorical expressions.

In the first part of the paper, the typology of expressions written in SLA 1 will be discussed on the basis of the examples of the following meanings: 'eyebrows', 'eyelashes', 'cheeks' and 'ankle'. The expressions will be shown on geolinguistic maps with the corresponding commentaries, through which the structure of SLA 1 will be presented as well as the methodology used.

The second part of the paper will concentrate on the metonymical and metaphorical expressions related with the above mentioned meanings. Special attention will be paid to those expressions generated by a semantic shift, where the relationship between their primary meaning and their figurative meaning is either not clear enough or not clear at all.

In order to make comparison in the use of metonymical and metaphorical expressions, the last part of the article will discuss the expressions including the above mentioned lexemes given in the Italian (ALI) and the Friulian (ASLEF) linguistic atlases with the net points showing the prevailing Slovenian speaking inhabitants.

References:

Atlante linguistico italiano Vol I: Il corpo umano (1995): Carte I–III, 1–93. Materiali raccolti da Pellis, ... [et al.]; Redatto da Massobrio, L. ... [et al.] Roma, Istituto Poligrafico e Zecca dello Stato, Libreria dello Stato.

Atlante Storico-Linguistico-Etnografico del Friuli-Venezia-Giulia (ASLEF) 1972–1986, ur. G. B. Pellegrini. Padova: Istituto di Glottologia e Fonetica dell'Università di Padova – Udine: Istituto di Filologia Romanza della Facoltà di Lingue e Letterature straniere dell'Università di Udine.

Jakop, Tjaša. The Variety and Richness of Words for Relatives in Slovene. V: Gregersen, Frans (ur.), Parott, Jeffrey K. (ur.), Quist, Pia (ur.). *Language Variation, European Perspectives III: Selected Papers from the 5th International Conference on Language Variation in Europe (ICLaVE 5), Copenhagen, June 2009*, (Studies in Language Variation, 7). Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2011, pg. [227]–238.

Slovenski lingvistični atlas Človek (Telo, bolezni družina). 1.1 (Atlas), 1.2 (Komentarji). Ljubljana: Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša 2011.

Zuljan Kumar, Danila. Tipologija poimenovanj v gradivu za Slovenski lingvistični atlas. V: Kolenc, Petra (ur.). *Marušičev zbornik* (Goriški letnik, 2009–2010, 33–34). Nova Gorica: Goriški muzej, 2010.

TODAY'S POLISH LANGUAGE ON THE POLISH-LITHUANIAN-BELARUSAN BORDERLAND. GEOLINGUISTIC PROJECT

Anna Zielińska

Lenkijos mokslų akademijos Slavistikos studijų institutas (Lenkija)

The paper presents the geolinguistic project realized by the Institute of Slavic Studies of Polish Academy of Sciences (PAN) and Institute of the Polish Language of PAN. Its aim is to create a multimedia basis – the documentation of geographical and social variations of today's spoken Polish on the territory of the former Eastern borderlands, i.e. in such countries as Belarus, Lithuania, Latvia, Ukraine, and partly Romania in the historical Bukovina region, as well as popularize it on a web page. The material basis will be the recordings of the Polish language variations collected during the dialectological and ethnographic/ethnological expeditions conducted since 1987 and still continued. This documentation will be the basis for the text and sound data.

XXI A. PRADŽIOS LIETUVOS SITUACIJA: TARMĖS TRANSFORMACIJA

Danguolė Mikulėnienė

Lietuvių kalbos institutas (Lietuva)

Šiuo metu vykdomas Visuotinės dotacijos projektas „Šiuolaikiniai geolingvistikos tyrimai Lietuvoje: punktų tinklo optimizacija ir interaktyvioji tarminės informacijos sklaida“ (projekto kodas Nr. VP1-3.1-ŠMM-07-K-01-028) rodo gerokai pasikeitusią lietuvių tarmių situaciją. Tam tikrų transformacijų patiria tiek stipriosios (centrinės), tiek silpnosios (periferinės) tarmės.

Pranešime aptariami: 1) tradicinės tarmės transformacijų pobūdis (pavyzdžiui, netenkama unikalių, tik vienai kuriai šnektai būdingų ypatybių; pamažu nyksta tarmės ir vietos ryšys); 2) galima

patarmių fonologinių sistemų pertvarka ir regiolektinių universalijų iškilimas; 3) pastebėtų fonologinių pokyčių įvertinimas (ir sinchroniniu, ir diachroniu požiūriais).

Naujo šiuolaikinio darinio – regiolekto – susidarymo galimybė aptariama rytinių rytų aukštaičių (uteniškių, anykštėnų ir kupiškėnų) patarmių pagrindu.

ŠIAURĖS ŽEMAIČIAI KRETINGIŠKIAI: TARMINIŲ PUNKTŲ PIRMINĖ INVENTORIZACIJA

Jūratė Lubienė, Dalia Pakalniškienė
Klaipėdos universitetas (Lietuva)

Pagal tradiciją, įtvirtintą svariausiame lietuvių geolingvistikos darbe „Lietuvių kalbos atlasas“, šiaurės žemaičių kretingiškių (toliau – ŠŽK) plote skiriami 35 tarminiai punktai. Tai sudaro nedidelę dalį (4,8 %) visų lietuvių kalbos tarminių punktų (toliau – TP).

Tyrimo tikslas – įvertinti ŠŽK tarminių punktų būklę ir pateikti rekomendacijų dėl punktų tinklo optimizavimo.

Tyrimo uždaviniai:

- 1) atlikti visų ŠŽK TP patikrą apklausiant informantus ir sukaupiant kontrolinių skaitmeninių garso įrašų bazę;
- 2) nustatyti gyvybingus ir nykstančius punktus, aptarti preliminarinius jų gyvybingumą lemiančius veiksnius;
- 3) nustatyti sunykusius punktus bei pateikti rekomendacijų dėl punktų perkėlimo ar steigimo.

Informantų apklausa atlikta pagal projekto „Šiuolaikiniai geolingvistikos tyrimai Lietuvoje: punktų tinklo optimizacija ir interaktyvioji tarminės informacijos sklaida“ (projekto kodas Nr. VP1-3.1-ŠMM-07-K-01-028) metodiką²; punktų pirminis įvertinimas – pagal Danguolės Mikulėnienės parengtą punktų tyrimo ir vertinimo metodiką³. ŠŽK TP apklausta beveik 300 pateikėjų, iš jų apie 60 % vyriausiosios, 25 % vidurinėsios ir 15 % jaunesnėsios kartos. Įrašyta apie pusketvirto šimto valandų įrašų.

Nustatyta, kad dalis ŠŽK TP yra **gyvybingi**, su išlaikytais tradiciniais jų centrais: Darbėnai, Endriejavas, Grūšlaukė, Įpiltis, Judrėnai, Kalniškiai, Lapiai, Medingėnai, Plungė, Rietavas, Salantai,

² Su anketomis galima susipažinti projekto internetiniame puslapyje www.tarmes.lt

³ Danguolė Mikulėnienė. *Lietuvių tarmių tinklas: ištakos ir optimizacija* (prieiga per internetą www.tarmes.lt).

Veiviržėnai. Tokiems punktams sąlygiškai skiriami ir Kretinga bei Gargždai / Vėžaičiai. Dėl šalia esančio didmiesčio Klaipėdos ir sparčios šių punktų ekonominės plėtros, skatinančios įvairiakalbę imigraciją, pačiuose miestuose tarmės vartojimas yra gerokai sumenkęs, tačiau punktams priklausančiose kitose vietovėse tarmė tebėra gyvybinga.

Dalies punktų centrai yra sunykę, rekomenduojama juos **perkelti** į kitas punkto teritorijoje esančias vietas: Alką – į Daugėdus, Kalgraužius – į Laukžemę, Mišėnus – į Šateikius, Ruginius – į Karteną, Stropelius – į Kūlupėnus, Šakinius – į Tilvikus, Vindeikius – į Notėnus, Žemytę – į Lenkimus, Žibininkus – į Rūdaičius.

Gyvybingumą palaikantys veiksniai:

1) pakankamai išvystyta infrastruktūra (punktas paprastai yra administracinis centras, dažniausiai seniūnija, jame yra mokykla ir / arba biblioteka, kultūros centras);

2) visų trijų kartų atstovai kalba tarmiškai, yra išlaikę pagrindinius tarmės skiriamuosius bruožus;

3) tarmė vartojama ir privačioje, ir viešojoje erdvėje (šeimoje, parduotuvėse, įstaigose, kultūriniuose renginiuose ir kt.);

4) tarmė nesiejama su išsilavinimu;

5) dauguma respondentų tarmę suvokia arba kaip nekvestionuojamą duotybę, arba kaip etninę vertybę, oraus tapatumo ženklą; tik labai nedidelė dalis pateikėjų abejoja tarmės reikšme arba į ją žiūri neigiamai.

Dalis ŠŽK TP yra **nykstantys**: Antkoptis, Babrungėnai, Budriai, Gintališkė, Mataičiai, Mižuikiai, Pryšmančiai, Šaukliai, Užpeliai, Žadvainiai. Pagrindinės punktų nykimo priežastys – socialinės ir geografinės: nepakankama infrastruktūra (nėra mokyklos ir / arba bibliotekos, kultūros centro, bažnyčios); labai maža darbo vietų; likę nedaug jaunosios kartos gyventojų. Kai kurių punktų nykimą (Pryšmančiai, Užpeliai) skatina geografinė padėtis – didesnių gyvenamųjų vietovių kaimynystė.

Naikinamas punktas yra tik vienas – Serapinai. Steigti naują punktą artimoje Serapinams teritorijoje problemiška, nes atstumai iki greta esančių punktų (Grūšlaukės, Šauklių) labai nedideli (4–5 km), kiti aplinkiniai kaimai sunykę.

VERTIKALUSIS KALBOS VARIANTIŠKUMO SKAIDUMAS: TRADICIJOS IR PERSPEKTYVOS

KALBOS NORMŲ SAVIREGULIACIJA INTERNETO BENDRUOMENĖJE

Rita Miliūnaitė

Lietuvių kalbos institutas (Lietuva)

Buvo įprasta manyti, kad natūraliai gyvuojančių kalbos atmainų, t. y. tokių, kurios nėra sąmoningai ir specialiai reguliuojamos (skirtingai nei, pavyzdžiui, bendrinė kalba), normos kristalizuojasi ir kinta gana stichiškai.

Naujų kalbos atmainų – medialektų – atsiradimas ir skleidimasis elektroninėje terpėje bent jau Europos kalbas atvedė į vadinamąjį *postandartizacijos* laikotarpį. Greta daugiau ar mažiau įprastos sunormintos kalbos viešojoje interneto erdvėje kuriasi savarankiški naujos prigimties kalbiniai dariniai, tokie kaip *leet* angliškojoje ar *padonki* rusiškojoje interneto dalyje. Tai leidžia ne tik tiesiogiai stebėti normų funkcionavimo bei kaitos procesus nereguliuojamose elektroninės komunikacijos srityse, bet ir koreguoti, tikslinti kai kuriuos teiginius apie normų prigimtį, raidą ir jos dėsningumus. Plėtojant Davido Crystalo mintį, kad interneto kalboje esama aiškių „pusiau preskriptyvizmo“ apraiškų, galima teigti, kad toji savaiminė normų raida nėra visiškai stichiška: interneto bendruomenės kuria savo kalbos taisykles ir jų laikosi.

Medialektų tyrimuose kol kas mažai dėmesio kreipiamą į priešingą reiškinį, savotišką postandartizacijos proceso atoveiksmį – pačių internetininkų pastangas stabilizuoti tradicines kodifikuotas kalbos normas ir palaikyti kalbos standartą, pavyzdžiui, net tokio laisvo ir chuliganišku vadinamo medialektų žanro, kaip interneto straipsnių ir tinklaraščių komentarai, tekstuose.

Pranešime nagrinėjamas vienas ryškus tokio reiškinio atvejis – replikos interneto elektroniniame diskurse dėl kalbos normų. Aiškinamasi šio reiškinio priežastys, atskleidžiamas platesnis jo kontekstas, liudijantis, kad normų savireguliacija būdinga ne tik lietuviškajam interneto elektroniniam diskursui (pavyzdžiui, iš anglakalbio interneto į lietuviškąjį neseniai perimtas *gramatikos nacių* reiškinys).

Parodoma, kokiomis formomis funkcionuoja replikos dėl kalbos normų (internetų komentarų dalys, *demotyvacijos*, *memai*), koks jų turinys. Nagrinėjama, kokias funkcijas tokios replikos atlieka tiek elektroninėje komunikacijoje, tiek kalbos normų savireguliacijos procese. Lietuviškojo interneto

replikų autoriai kalbos normų nesilaikymą vertina ne tik kaip komunikacijos trikdį, bet ir kaip pačios kalbos, laikomos tradicine vertybe, menkinimo ženklą.

Replikų dėl kalbos normų tyrimai gali būti įdomūs ne tik sociolingvistikai kaip viena iš elektroninio diskurso ypatybių, atskleidžiančių interneto bendruomenių kalbinį elgesį. Norminamajai kalbotyrai tokie tyrimai teikia duomenų apie kalbos vartotojų nuostatas dėl kalbos standarto ir leidžia spręsti, kurie kalbos normų sluoksniai yra patvaresni, kokios normos vartotojų gerai suvokiamos ir palaikomos. Neabejotina, kad kalbos normų savireguliacijos reiškinys, patekęs į viešąjį interneto elektroninį diskursą, įgavo kur kas didesnę galią nei ikiinternetinėje visuomenėje. Tačiau lieka atviras klausimas, kiek (ar) jis turės poveikio besiplečiančiai postandartizacijos bangai.

SOCIOLINGVISTINIS ŽURNALO PAAUGLIAMS „FLINTAS“ HEROJAUS PORTRETAS

Inga Nanartonytė

Vilniaus universiteto Kauno humanitarinis fakultetas (Lietuva)

Komunikacinių aktų dalyviai paprastai turi tam tikrų tikslų. Atsižvelgdami į juos, taip pat į adresatų socialines charakteristikas ir kt. svarbius veiksnius, iš turimo kalbos priemonių repertuaro atsirenka tinkamas priemonės tiems tikslams pasiekti. Komunikacinės akomodacijos teorijos požiūriu, siekdami identifikuoti save kaip tam tikros socialinės grupės atstovus, solidarizuotis su pašnekovais, kalbėtojai stengiasi perimti tam tikras jų kalbėjimo manieras (plg. konvergencijos reiškinys).

Remiantis akomodacijos teorija, pranešime tiriami komunikacijos aktai, kurių dalyviai – paaugliai ir jiems skirtas mėnesinio žurnalo „Flintas“ herojus. Dažniausiai tai yra dvinariai dialogai, kurių iniciatoriai – jaunieji žurnalo skaitytojai. Šie dialogai publikuojami kiekvieno „Flinto“ numerio skiltyje su antrašte „Pranešimai ant stiebo“. Tyrimo tikslas – ištirti, kokius socialinius vaidmenis ir kokiomis priemonėmis kuria žurnalo „Flintas“ herojus, bendraudamas su skaitytojais. Atsižvelgiant į tai, kad pagrindinis žurnalo kūrėjų tikslas – išlaikyti skaitytojus ir bene vienintelė priemonė šiam tikslui įvykdyti yra kalba, keliama hipotezė, jog, siekdami sėkmingos komunikacijos, leidinio autoriai artina savo kalbos kodą prie paauglių kalbos.

Apžvelgus septyniolikoje „Flinto“ numerių publikuotus jaunųjų skaitytojų ir žurnalo herojaus dialogus, išskirti keli ryškiausi Flinto vaidmenys: draugas, paauglys, mokytojas arba patarėjas, verslininkas ir piratų bendruomenės narys.

Pastebėta, kad Flintas-draugas / paauglys / piratų bendruomenės narys dažniausiai perima tam tikrus *paaugliškojo* kalbėjimo bruožus: jo raiška artima gyvai šnekamajai kalbai; atsakinėdamas į asmeninius ar keblius skaitytojų klausimus, neretai renkasi destruktvyviąją komunikacijos strategiją, kartu kurdamas šmaikštautojo įvaizdį; į adresatus kreipiasi familiariai – taiko kontaktinio mandagumo strategiją. Be to, pasitaiko ir *kodų kaitos* atvejų. Flinto-piratų bendruomenės nario kalba išsiskiria specialiąją individualiąją terminiją. Flinto-mokytojo arba patarėjo raiškai būdingi tiek implicitiški, tiek eksplisitiški pamokymai, tačiau tebetaikoma kontaktinio mandagumo strategija. Flinto-verslininko vaidmens raišką lemia komunikacinis tikslas – suteikti skaitytojams informacijos apie jiems rūpimus, su „Flinto“ veikla susijusius dalykus. Šiais atvejais artėjama prie dalykinio stiliaus, vartojama knyginė leksika, verslo srities terminija, šabloniškos frazės ir pan. Vis dėlto pasitaiko atvejų, kai oficialioji dalykinė raiška sušvelninama familiariais intarpais – tad galima skirti ir mišriuosius Flinto kodus.

Tyrimo rezultatai leidžia patvirtinti tyrimo pradžioje suformuluotą hipotezę: siekdami sėkmingos komunikacijos su skaitytojais, žurnalo autoriai išties stengiasi artinti savo kalbinę raišką prie *paaugliškojo* kalbos kodo (t. y. vyksta konvergencija). Galima teigti, kad šiais atvejais Flinto kalbinis elgesys atspindi pačių paauglių kalbinį elgesį. O tuos atvejus, kai žurnalo herojaus kalba priartėja prie dalykinio stiliaus, galima manyti, daugiausia lemia dialogų tematika ir konkretūs komunikaciniai tikslai – suteikti informacijos, paaiškinti ir pan.

XVI–XVII A. KILMINGŲ LDK MOTERŲ ĮVARDIJIMO STRUKTŪRA

Jūratė Čirūnaitė

Lietuvos sveikatos mokslų universitetas (Lietuva)

Pranešime kalbama apie XVI–XVII a. kilmingų LDK moterų vardyną. Šaltinis – LDK kariuomenės dokumentai. Iš jų išrinkti 1796 moterų įvardijimai. Moterų įvardijimai susideda iš asmenvardžių ir prievardžių. Įvardijimo sistema labai skyrėsi nuo dabartinės, nes dar nebuvo paveldimų asmenvardžių – pavardžių. Įvardijimo ilgis svyravo nuo 1 iki 6 asmenvardžių ir dar 55,9 proc. įvardijimų turėjo prievardžius, kurių įvardijime galėjo būti nuo 1 iki 4. Buvo šeimyninės padėties, giminystės, luomo, pareigybės ir tautybės prievardžiai. Moterų vardai suskirstyti į krikščionių ir musulmonių moterų vardus. Vardus *Ona*, *Halina*, *Rozalija*, *Joana* vartojo abiejų šių grupių moterys. Vartotos ir kanoninės, ir liaudinės vardų formos. Populiariausi vardai: *Ona*, *Kotryna*, *Sofija*, *Dorotėja*, *Barbora*, *Marina*, *Elžbieta*, *Elena* / *Halina*, *Margarita*, *Jadvyga*, *Bogdana*, *Agnietė*, *Liucija*, *Magdalena*. Vardai buvo užrašomi įvairiose įvardijimo pozicijose. Tačiau vardas nebuvo

privalomas moterų įvardijimo asmenvardis. Dažniausiai įvardijimuose pasitaikantis asmenvardis buvo andronimas. Jis buvo sudaromas iš sutuoktinio vardo. Moterų įvardijimuose taip pat buvo tėvavardžių, tėvo tėvavardžių, sutuoktinio tėvavardžių.

THE IMPACT OF MEDIA DEVELOPMENT ON THE USE OF CULTURALLY AND GEOGRAPHICALLY SPECIFIC ELEMENTS IN ADVERTISING

Goda Rumšienė

Vilniaus universiteto Kauno humanitarinis fakultetas (Lietuva)

The advent of contemporary technologies allowing immediate transfer of information unrestricted to particular geographical and cultural environments brings a dilemma to the advertiser of the 21st century, i.e. whether to adhere to the traditions and standards of a local culture (such as localized lexis, cultural references etc.) or to introduce shifts towards the ‘globalization’ of a text. An increasing gap between the industry which is getting more and more globalized and the advertising text, which is expected to be optimally adapted to the linguistic traditions and cultural beliefs of the target audience, requires to adopt a new and up-to-date attitude of the ‘optimal compromise’. Yet, the immense popularity of the English language does not necessarily mean that the consumers are inclined to give preference to the ‘English-speaking’ brands not aligned with the local culture. In addition, even the highest quality translation that features the required cultural modifications does not always ensure the efficiency of an advertising campaign, as in the process of reception the pragmatic factors come into force. Consequently, the use of fully automated technologies in the areas of interaction with the potential customer is fairly restricted.

The diachronic comparison of the selected advertising texts clearly shows that the trends of cultural referencing and adaptation/substitution have significantly changed during the last 50 years. The analysis covers the extent of use of the culturally-specific elements, the general content of the message and the potential impact of the hosting entity on the advertising strategy. The research demonstrates that the choice of expression made in the 1950s–1960s clearly highlighted a different set of ‘values’ from the ones observed in the advertising campaigns of the media in the 2000s–2010s. The differences are evidently impossible to explain by merely referring to the developments in the society since the changes in the form of expression highlight the shift of the role of mass media not only as the environment where a text is contained but rather as a new element completing the triangle of the advertiser–target audience–advertising interface.

JĘZYKI SUBKULTUR MŁODZIEŻOWYCH W POLSCE – STAN BADAŃ I PERSPEKTYWY

Zofia Sawaniewska-Mochowa

Lenkijos mokslų akademijos Slavistikos studijų institutas (Lenkija)

Włodzimierz Moch

Aukštoji ekonomikos mokykla Bydgoščiūje (Lenkija)

Przedmiotem referatu będzie przegląd dotychczasowych badań nad językiem subkultur młodzieżowych funkcjonujących w przestrzeni polskich miast. Zamierzeniem autorów jest ukazanie metod opisu języka subkultur kontestujących o profilu artystycznym, w tym subkultur muzycznych. Analiza będzie dotyczyć cech wspólnych i różniących na płaszczyźnie językowej i kulturowej poszczególne subkultury młodzieżowe o charakterze kreatywnym, które łączą w swoich przekazach elementy werbalne, dźwiękowe i ikoniczne. Najwięcej uwagi poświęcimy dotychczasowym badaniom nad subkulturą hiphopową, która ulega dynamicznym przeobrażeniom, co uwidacznia się w przemianach sposobu ukształtowania wypowiedzi (od języka buntu do eksperymentowania słowem). Istotnym elementem będzie rozważenie dylematu terminologicznego: czy w odniesieniu do badanych odmian językowych lepiej przystaje zadomowiony już w językoznawstwie termin socjolekt, czy właściwsze jest posługiwanie się pojęciem języka subkultury, uwzględniającym zarówno perspektywę językową, jak i kulturową. Subkulturowe podejście pozwala badać język jako wykładnik, zbiór, system wartości czy wzorców ważnych dla danej zbiorowości, a przede wszystkim dochodzić do ustaleń, jaki obraz świata odzwierciedla się w przyjętym przez grupę społeczną kodzie językowym.

SOCIOLINGVISTINIŲ KINTAMŲJŲ REIKŠMĖ MANDAGUMO RAIŠKAI INTERNETO FORUMUOSE

Danguolė Satkauskaitė

Vilniaus universiteto Kauno humanitarinis fakultetas (Lietuva)

Vienas svarbiausių kasdienio bendravimo šnekos aktų – prašymas. Jis ir bene didžiausio lingvistų dėmesio susilaukiantis šnekos aktas, nes itin rizikingas, keliantis grėsmę įvaizdžiui, o nuo pasirinktos mandagumo raiškos priklausio, ar prašymas bus išpildytas, ar ne.

Be prašymo dydžio, kuris dažniausiai lemia prašymų strategijos pasirinkimą, svarbūs ir sociolingvistiniai kintamieji – pašnekovų psichologinis ar emocinis artumas bei jų socialinis

vaidmuo. Kuo didesnis pašnekovų socialinis nuotolis, statuso skirtumas ir prašymo dydis, tuo rizikingesnis prašymo šnekos aktas ir tuo sudėtingesnė jo formuluotė. Tačiau dauguma interneto forumų dalyvių yra anoniminiai (forumuose vartoja slapyvardžius), todėl galima manyti, kad socialinis nuotolis ir statusas neturi didelės reikšmės, parenkant prašymo strategiją. Be to, ir prašymo dydis interneto forumuose nėra toks svarbus kintamasis, nes dažniausiai prašoma suteikti kokios nors informacijos, pasidalyti patirtimi, atsakyti į kokį nors klausimą. Taigi adresatas mažai įpareigojamas, vadinasi, dauguma prašymų yra nedideli. Būtų galima teigti, kad dauguma interneto forumuose realizuojamų prašymų yra simetriški.

Vis dėlto tikėtina, kad esama sociolingvistinių veiksnių, turinčių didesnę įtaką mandagumo raiškai interneto forumų žinutėse. Keliamo hipotezė, kad be forumo administratoriaus, kurio statusas leidžia jam tiesiogiai paprašyti, daugiau pozityviojo (kontaktinio) mandagumo bei tiesioginių prašymų vartoja interneto forumų senbuviai, t. y. seniau užsiregistravę ir / arba parašę daugiau forumo žinučių. Naujokai labiau linkę į neigatyvųjį (distancinį) mandagumą ir konvencionaliai netiesioginę prašymų strategiją. Be to, tikėtina, kad interneto forumų naujokai arba retai rašantys žinutes forumo dalyviai dažniau realizuoja prašymo šnekos aktus, o prašančiojo vaidmuo paprastai nuolankus, nes prašymo išpildymas priklauso nuo pašnekovo. Taigi ir šiuo aspektu naujokų žinutėse turėtų vyrauti neigatyvusis mandagumas.

COMPRESSIONS IN IRONIC HEADLINES REFERRING TO THE POLITICIANS OF THE USA AND LITHUANIA

Dovilė Vengalienė

Vilniaus universiteto Kauno humanitarinis fakultetas (Lietuva)

In the paper the scientific model of conceptual blending developed by Turner and Fauconnier is applied to the analysis of ironic news headlines. It is argued that irony's ability to make use of this mechanism partially accounts for the use of ironic references in news' discourse. Irony is employed as a means to reveal the compressions created via blending. The ironist applies the rules of blending to present a variety of eye-catching and brief headlines that contain vital outside relations of Time, Space, Part-Whole, Role-Value, Intentionality, and Analogy / Disanalogy that are compressed into Uniqueness. An overview of the Vital Relations and their compressions is supported by a number of ironic news headlines collected from popular Lithuanian and American online news websites.

SUPERLATYVAS MOTERIMS SKIRTOS REKLAMOS DISKURSE

Ala Diomidova

Vilniaus universiteto Kauno humanitarinio fakultetas (Lietuva)

Pranešime nagrinėjami reklaminio diskurso tekstai, kurie kelerius metus buvo renkami iš populiaraus moterų žurnalo „Cosmopolitan“ (versija rusų kalba). Reklamos diskurso tyrinėjimai yra svarbūs, nes reklama jau pripažįstama „varikliu be prekybos“ (M. McLuhanas). Vadinas, ji ne tik padeda parduoti prekę, bet ir formuoja kolektyvinę sąmonę bei yra informacijos apie ją šaltinis.

Šio tyrimo tikslas – superlatyvų, vartojamų reklaminiuose tekstuose, analizė. Dažnas superlatyvų vartojimas yra vienas iš reklaminio diskurso bruožų, kuris sujungia reklaminį ir politinį (totalitarinį) diskursą. Šiame darbe superlatyvo sąvoka vartojama platesne (jeigu lygintume su gramatikoje teikiama samprata) prasme. Platesnis šios sąvokos vartojimas turi savitą tradiciją diskurso tyrinėjimuose (panašiai terminą vartoja V. Klempereris *Lingua Tertii Imperii*).

Visus reklaminiuose tekstuose rastus superlatyvus galima skirstyti į dvi grupes – gramatiniai ir semantiniai. Gramatiniai superlatyvai – tai aukščiausiojo laipsnio būdvardžiai ir kitos kalbos dalys su priesagomis *hiper-*, *mega-*, *super-* ir kt., pvz., *мегапредложение* (*megapasiūlymas*), *супер-краска* (*superdažai*).

Semantiniai superlatyvai – tai žodžiai, kurie formaliai nėra aukščiausiojo laipsnio būdvardžiai, bet turi tokią reikšmę. Semantiniai superlatyvai gali būti dviejų rūšių – kalbiniai ir diskursyviniai. Kalbiniai superlatyvai išreiškia aukščiausiąjį laipsnį ne gramatinėmis priemonėmis, o savo leksine reikšme. Diskursyviniai superlatyvai įgyja aukščiausiojo laipsnio reikšmę konkrečiame kontekste. Pvz., *голографический блеск* (*holografinis blizgesys*). Žodis *holografinis* neturi superlatyvinės reikšmės, bet ji išryškėja iš konteksto.

STATIŠKOSIOS IR DINAMIŠKOSIOS DIALEKTOLOGIJOS SANKIRTOS

TARMIŲ FUNKCIONAVIMAS IR SANDARA TARMŲ METAMS PRASIDEDANT

Kazimieras Garšva

Lietuvių kalbos institutas (Lietuva)

Lietuvių kalbos tarmės, patarmės, šnektos pradėjo vis labiau skirtis prieš 500, 300, 150 metų. Teisus yra Lietuvos didysis kunigaikštis ir karalius Vytautas, 1420 m. kovo 11 d. rašęs: aukštaičiai ir žemaičiai „yra toji pati Lietuva, nes visur kalba viena kalba ir gyvena tie patys žmonės“.

Prieš 360 m. Danielius Kleinas pirmojoje lietuvių kalbos gramatikoje „Grammatica Litvanica“ (1653 m.) jau nurodė, jog „vienokia yra kuršių tarmė, kitokia žemaičių ir klaipėdiškių, dar kitokia Didžiosios Kunigaikštystės lietuvių“ su Vilniaus, Kėdainių, Kauno kraštų tarmėmis.

2015 m. minėsime 180 metų, kai gimė pirmasis tarmių tyrinėtojas Antanas Baranauskas, 90 metų, kai gimė akad. Z. Zinkevičius ir 78 metus, kai gimė prof. Aleksas Girdenis, 1966 m. paskelbė naują tarmių klasifikaciją.

Prieš 130 metų, profesoriaudamas Kauno kunigų seminarijoje, A. Baranauskas Veimare išleido „Lietuvių rytiečių tekstus“ (su H. Vėberiu), prieš 115 metų Peterburge išspausdintose „Pastabose apie lietuvių kalbą ir žodyną“ (1882 m.) paskelbė pirmąją lietuvių kalbos tarmių klasifikaciją, išskirdamas 11 didesnių tarmių, ir prieš 90 metų Leipcige F. Spechto baigtos leisti „Lietuvių kalbos tarmės“, surinktos A. Baranausko (t. 1 (1920 m.), t. 2 (1922 m.)). Šiomet (2012 metų lapkričio 26 d.) minėjome 100 metų, kai Seinuose mirė pirmasis žymiausias tarmių tyrinėtojas, vyskupas Antanas Baranauskas, ir jo atminimą būtina pagerbti.

Šiomet etninės Lietuvos tarmės, patarmės, šnektos gerai ištirtos, vykdamas projektą „Šiuolaikiniai geolingvistikos tyrimai Lietuvoje: punktų tinklo optimizacija ir interaktyvioji tarminės informacijos sklaida“ (projekto kodas VP1-3.1-ŠMM-07-K-01-028). Mes atrinkome svarbesnius to projekto sociolingvistinius klausimus, dėl tarmių funkcionavimo bei sandaros suformulavome 70 naujų klausimų ir papildomai apklausėme 3000 įvairaus amžiaus etninės Lietuvos gyventojų.

Gimtajame krašte vietiniai gyventojai įvairiose vietose dažniausiai kalba tarmiškai. Į bendrinę ar pusiau bendrinę kalbą pereinama kalbant Lietuvos radijui, televizijai, mokyklose, darbo, prekybose vietose, savivaldybėse, bažnyčiose, kalbant su kitų tarmių atstovais. Savo krašte tarmiškai kalbančius žmones jie laiko *normaliais, gerbiančiais savo tarmę, vyresnio amžiaus*.

Gyvenant ne savo patarmės vietose, didmiesčiuose ir kitose tarmiškai mišrioje vietose, kur viešai kalbėti gimtąja šnektą yra nebeprasminga, kartais reiškiasi ir kitų asmenų nepasitenkinimas, nepakantumas, tarmė dažniausiai išlieka tik paskutiniame bastione – šeimoje, kur niekas kitas tos kalbos nebegirdi (bet ir tai dažniau tais atvejais, kai šeima nėra mišri, joje yra tos pačios tarmės ir tradicinio bendravimo normų nepakeitusių žmonių).

Bendrinė kalba pradėjo veikti lietuvių tartį, morfologiją, žodyną, sintaksę tik prieš 90 metų, o dabar jos įtaka kasdien vis labiau didėja. Senieji kapų užrašai (Varlaukis Jurbarko r., Linkuva Pakruojo r. ir t. t.) rodo, jog dar 1880–1910 m. ir vėliau ant geležinių kryžių buvo rašoma tarmiškai.

Apklausomis išsamiai ištirta šiaurės panevėžiškių patarmė. Bendrinė kalba yra paveikusi net aštuntą dešimtį metų einančius gyventojus, kurie pagal savo gyvenimo sąlygas yra „dvikalbiai“, t. y. jiems tenka kalbėti bendrine kalba, o rašyti net ir dažniau. Jie neretai jau sako *qžuliuks* „ąžuoliukas“, *šal*, *šol* „šąla“, bet *žose* „žąsis“ ir t. t.

2012 m. liepos–rugsėjo mėnesiais patikrinome kalbinę padėtį visose lietuvių užribio šnektose. Išliko daugelis periferinių lietuvių šnektų, kurias pradėjome aprašyti prieš 35 metus (1977 m.), bet dalyje jų liko po vieną devintąją dešimtį metų einantį pateikėją (Skyronys, Aknysta, Alūksta, Daugpilis, Uodegėnai, Papušinė, Breslauja, Ramaškonys ir kitos vietovės).

Tai yra mirštančios, negaunančios deramos Lietuvos valstybės paramos, lietuvių šnektos. Jų paskutinis gyvas archajiškos tradicinės šnektos atstovas galėjo lietuviškai susišnekėti su šių eilučių autoriumi, bet negali to padaryti su savo kaimynais, giminėmis ir bet kurioje kitoje sferoje, dėl to etninių lietuvių žemių kalba ten gyvena paskutines dienas. Bet nereikia skubėti ten laidoti mūsų kultūrinio palikimo – jis lieka vardyne, istorijoje, vietinių žmonių atmintyje. Ciskodo lietuvninkų palikuonei padainavus senovinę dainą „*Eisu eisu Lietuvą*“, negalime sakyti, jog prieš 20 metų mirus paskutiniams lietuvninkams jų kalba visiškai išnyko.

Pavyko rasti naujų vietinės šnektos atstovų Kraslavos-Indricos, Medino gyvenvietėse, kurios šnektą skiriasi nuo labiau dzūkuojančios Laukesos šnektos. Laukesos, Subačiaus, Aknystos, Neretų, Skyronių ir kituose kapinėse rasta nemažai lietuviškų pavardžių ir moterų pavardžių su priesaga *-ienė*. Tai yra sunkiomis sąlygomis gyvenusių Latvijos lietuvių moterų akibrokštas Lietuvos moterims, laisvėje latvinančioms savo pavardes.

Visiškai kitoks lietuvių kalbos funkcionavimas Pelesos, Rimdžiūnų, Pelekų, Daugpilio, Aknystos ir iš dalies Seinų apylinkėse, kur veikia lietuviškos ar lituanistinės mokyklos. Čia lietuvių kalbos žinias tobulina iki šiol išlaikę gimtąją kalbą ir ją anksčiau praradę, kalbantys su akcentu.

NAUJOSIOS „LIETUVIŲ KALBOS ATLASO“ PUNKTŲ KITIMO TENDENCIJOS

Violeta Meiliūnaitė

Lietuvių kalbos institutas (Lietuva)

Renkant Lietuvių kalbos atlaso medžiagą XX a. 5–7 dešimtmečiais remtasi punktų tinklu, pagal kurį apklausti 750 gyvenamųjų vietovių (735 Lietuvoje ir 15 už jos ribų) pateikėjai. Daugiau kaip 50 metų šis punktų tinklas nebuvo tikrinamas ir tikslinamas, o medžiaga moksliniams tyrimams rinkta iš pavienių, konkrečių mokslininkų interesams svarbių, tarmių teritorijų. Taigi susiformavo būtinybė patikrinti, kiek per pusę amžiaus pasikeitė lietuvių tarmių žemėlapis.

Tuo tikslu vykdomas projektas „Šiuolaikiniai geolingvistikos tyrimai Lietuvoje: punktų tinklo optimizacija ir interaktyvioji tarminės informacijos sklaida“ (projekto kodas VP1-3.1-ŠMM-07-K-01-028), kuriame bendradarbiauja Lietuvių kalbos instituto, Vilniaus, Lietuvos edukologijos, Šiaulių ir Klaipėdos universitetų mokslininkai. Per maždaug pusantrų metų – nuo 2011 m. birželio iki 2012 m. spalio – projekto tyrimo grupės nariai apėmė beveik visus Lietuvių kalbos atlase naudoto tinklo punktus ir surinko duomenis. Surinktos medžiagos pagrindu jau galima daryti pirmines prielaidas dėl to, kaip kinta lietuvių tarmių geografija.

Šiame pranešime, remiantis naujai surinktais tarminiais duomenimis, pristatomos pirmosios tarmių punktų kitimo tendencijos, atkreipiamas dėmesys į skirtingose tarmėse vykstančius procesus.

ŠIUOLAIKINIAI GEOLINGVISTIKOS TYRIMAI LIETUVOJE: KALBINIO PUNKTO SUNYKIMAS

Janina Švambarytė-Valužienė

Lietuvių kalbos institutas (Lietuva)

Dalyvaujant projekte „Šiuolaikiniai geolingvistikos tyrimai Lietuvoje: punktų tinklo optimizacija ir interaktyvioji tarminės informacijos sklaida“ (projekto kodas Nr. VP1-3.1-ŠMM-07-K-01-028) per 2011 m. ir 2012 m. apvažiuota ir ištirta daugiau kaip 30 kalbinių punktų, priklausančių įvairioms lietuvių kalbos tarmėms ir patarmėms: a) vakarų aukštaičiams šiauliškiams: Rudiškiai (LKA 074), Stupurai (LKA 075), Dimšiai (LKA 104), Bridai (LKA 105), Lūpaičiai (106), Lieporiai (LKA 133), Aukštelkė (LKA 163), Pakapė (LKA 196), Šiaulėnai (LKA 228), Šaukotas (LKA 261), Legečiai (LKA 262), Pašušvys (LKA 263), Baisogala (LKA 264); b) rytų aukštaičiams panevėžiškiams: Karčiamos (LKA 198), Šeduva (LKA 199); c) pietų žemaičiams raseiniškiams: Gudmoniškė (LKA 162), Šaukėnai (LKA 164), Kurtuvėnai (LKA 195), Vaiguva (LKA 224),

Kušleikiai (LKA 225), Kiaunoriai (LKA 227), Kelmė (LKA 258), Kražiai (LKA 257), Kubiliai (LKA 259); d) pietų žemaičiams varniškiams: Pakšteliai (LKA 101), Kuršėnai (LKA 102), Džiūkai (Džiūkiai, LKA 132), Užventis (LKA 193), Labūnavėlė (LKA 223); e) šaurės žemaičiams telšiškiams: Dauginiai (LKA 69), Klaišiai (LKA 071), Tryškiai (LKA 099).

Iš 32 išvardytų punktų tik penkių lokalizacija pakito: a) vakarų aukštaičių šiauliškių plote Lūpaičių (LKA 106) punktą siūloma perkelti į Dapkūnus, Legečių (LKA 262) – į (Mi(è)naičius; b) pietų žemaičių raseiniškių plote: Kušleikių (LKA 225) punktą – į Šaltenius; c) pietų žemaičių varniškių Džiuk(i)ų punktą – į Kužius; d) šiaurės žemaičių telšiškių Dauginių (LKA 069) punktą – į Kapėnus.

Kokios priežastys lėmė, kad per septyniasdešimt metų kalbinis punktas išnyko, turėjo išnykti ar buvo išnaikintas? Iš surinktos tarminės medžiagos matyti, kad galimi punktų sunykimo veiksniai yra: 1) istorinės kataklizmos (Džiukai, Džiūkiai); 2) netinkamas politinis klimatas (Legečiai); 3) bendruomenės ardymas (Dauginiai, Kušleikiai); 4) natūralios priežastys (gyventojų mirtis); 5) demografinės pusiausvyros suardymas (visuose punktuose); 6) sociopolitiniai ir socioekonominiai veiksniai (melioracija); 7) urbanizacija (bendruomenės sklaida sovietinio tipo gyvenvietėse ir miestuose); 8) kultūrinė asimiliacija (nėra mokyklų); 9) lingvicidas (vaikai kalba bk ir nebemoka, net nevertina tėvų tarmės); 10) kitos priežastys.

Aptariamų punktų bendruomenės pačios mėgina gaivinti punktus. Kaip gaivinimo veiksniai minėtini: 1) socialiai aktyvi bendruomenė (grįžta pati); 2) nuosavybės savivoka (ekonominis veiksnys); 3) autentiškumo savivoka (lokalumas ir veikla); 4) ekonominės nuostatos (skatina grįžti vaikus); 5) kultūrinė tapatybė (mąsto apie savo vietovę, kuria legendas).

Šie punktai kalbine prasme nėra visai užgesę. Kitatarmė bendruomenė, pradedanti gyventi tose vietose, gali juos atgaivinti. Tik tam reikia laiko ir tinkamo teigiamo dabartinių gyventojų šiose teritorijose nusiteikimo.

Literatūra

1. Aliūkaitė, Daiva, Kalba ir dialektas kaip kultūrą lokalizuojantys dydžiai: tapatumo aspektas (išraiškos) – *Baltų kalbų tarmės: rašytinis palikimas*. Šiauliai: Discens, 2005, 27–35.
2. Crystal, David, *Kalbos mirtis*. Vilnius: Tyto Alba, 2005.
3. *Lietuvių enciklopedija*. South Boston: LEL, t. 10, 1957, 80, 468; t. 13, 1958, 454; t. 18, 1959, 489–490; t. 29, 1963, 331.
4. *Lietuvių kalbos tarmių chrestomatija*. Sudarė Rima Bacevičiūtė, Audra Ivanauskienė, Asta Leskauskaite, Edmundas Trumpa. Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla, 2004.

WSPÓLCZESNE BADANIA GWAR POLSKICH NA LITWIE: ASPEKT GEOLINGWISTYCZNY

Krystyna Rutkowska

Vilniaus universitetas (Lietuva)

W kręgu zainteresowań badaczy gwar polskich na Litwie znajdowały się zagadnienia różnego rodzaju: o charakterze czysto lingwistycznym (opisywane były fakty fonetyczne, morfologiczne, leksykalne różnych systemów językowych ukształtowane w warunkach wzajemnych interferencji); socjolingwistycznym (analizowano układ stosunków językowych na pograniczu, związki zachodzące pomiędzy użyciem poszczególnych języków a strukturami społecznymi, w których funkcjonują użytkownicy języka; dużo uwagi poświęcano też problemom tożsamości w społeczeństwie wieloetnicznym); etnolingwistycznym (prowadzono badania z zakresu kultury ludowej, tym samym pogłębiając obraz gwar o opisy obrzędów, wierzeń, praktyk magicznych, umożliwiając obserwowanie procesów adaptacji zarówno zjawisk językowych, jak i elementów obrzędowości).

Podjęte w 2011 roku nowe badania geolingwistyczne gwar litewskich, mające na celu sporządzenie interaktywnego *Atlasu gwar litewskich XXI wieku*, w swoim opisie uwzględniają też badania innych odmian językowych, występujących obocznie na tym samym terytorium. W związku z tym stawiane są też nowe wymagania w opisie gwar polskich, zmierzające ku: a) ich całościowemu ujęciu geolingwistycznemu (skrupulatne zaznaczenie wszystkich punktów, w których one współcześnie występują; opis zróżnicowania językowego, co prowadzi do stworzenia całościowej klasyfikacji tych gwar); b) opisowi ich w relacji do obocznie występujących kodów językowych (ustalenie modeli bilingwizmu i polilingwizmu, w które są uwikłane gwary polskie, co może prowadzić do opisu najnowszej, aktualnej typologii pograniczy językowych na Litwie).

Jako ilustracja wyżej wymienionych tez badawczych zostaną przedstawione konkretne dane, uzyskane na podstawie zastosowanego kwestionariusza, jedyne do badań wszystkich języków. Wybiórczo zostanie zaprezentowany materiał polski, uzyskany w tym samym czasie z około 80 punktów *Atlasu* (badania w terenie w latach 2011–2012), gdzie odnotowano obecnie gwary polskie. Pokazana zostanie jego przydatność do badań wieloaspektowych nad językiem polskim, w kontekście innych, podobnej analizie poddanych języków. Zaprezentowane będą niektóre ujęcia z zakresu socjolingwistyki, związane z wartościowaniem języka mniejszości a języka ogólnego, tożsamością etniczną a tożsamością grupową.

TARMINĖS YPATYBĖS RYTINIŲ KAUNIŠKIŲ ŠNEKTOSE

Jurgita Jaroslaviėnė

Lietuvių kalbos institutas (Lietuva)

Šiame pranešime bus aptariami aktualūs klausimai ir uždaviniai nustatant tarmines rytinių kauniškių ypatybes XXI a. pradžioje, apžvelgiami naujai surinkti tarminiai duomenys, analizuojamos šnektų kitimo priežastys ir tendencijos.

Nevienalytis rytinių kauniškių plotas (didesni centrai: Balbieriškis, Prienai, Birštonas, Kaišiadorys) reikalauja atidesnio dialektologų dėmesio jau vien todėl, kad jame daugiau ar mažiau persipina kelios tarmės (nes šis plotas ribojasi su pietų aukštaičiais) ir bendrinė kalba. Todėl svarbu susisteminti visą surinktą pirminę medžiagą ir kruopščiai ištirti, kokios tarminės ar kalbinės ypatybės vyrauja, kinta ar nyksta (koks tarmės gyvybingumas ir vertinimas, kokia žodinė kultūros tradicija ir pan.) ir išanalizuoti tarminio kitimo priežastis atsižvelgiant į urbanistinius kontaktus, migraciją, punktų (t. y. gyvenamųjų vietų, iš kurių rinkta medžiaga rengiant Lietuvių kalbos atlasą (1977–1991 m.)) socialinę charakteristiką, kartų kaitos ir kitokią įtaką. Tai ypač svarbus uždavinys rengiant patikslintą lietuvių tarmių žemėlapi.

Šie ir kiti klausimai pranešime analizuojami remiantis maždaug per pastaruosius pusantrų metų surinkta medžiaga iš rytinių vakarų aukštaičių ploto punktų (pagal Lietuvių kalbos atlase naudotą punktų tinklą). Medžiagą rinko projekto „Šiuolaikiniai geolingvistikos tyrimai Lietuvoje: punktų tinklo optimizacija ir interaktyvioji tarminės informacijos sklaida“ (projekto kodas VP1-3.1-ŠMM-07-K-01-028) tyrimo grupės nariai. Pirminių duomenų analizė leidžia ne tik dėmesingiau pažvelgti į tiriamųjų vietų kalbą, bet ir išsiaiškinti, kokios medžiagos (pvz., įrašų pavyzdžių) reikėtų surinkti papildomai, kad būtų turima pakankamai duomenų patikimoms išvadoms padaryti.

Pirminius rytinių vakarų aukštaičių punkto duomenis sudaro kalbiniai ir socialiniai duomenys: punkto medžiagos sąvadas, punkto klausimynas, pateikėjų anketos (klausimynai ir tarmių ypatybių anketos) ir garso įrašai bei kita medžiaga. Garso įrašų pavyzdžių, anketų ir nuotraukų iš rytinių kauniškių vietovių jau dabar galima rasti pirmiau minėto projekto tinklalapyje www.tarmes.lt. Šiame internetiniame puslapyje visuomenei pristatoma surinkta kalbinė medžiaga iš įvairių Lietuvos vietų.

ŠIAURINĖS PIETŲ AUKŠTAIČIŲ ŠNEKTOS: SOCIOLINGVISTINIS IR DIALEKTOLOGINIS PJŪVIS

Asta Leskauskaitė

Lietuvių kalbos institutas (Lietuva)

Pranešime remiantis projekto „Šiuolaikiniai geolingvistikos tyrimai Lietuvoje: punktų tinklo optimizacija ir interaktyvioji tarminės informacijos sklaida“ (projekto kodas Nr. VP1-3.1-ŠMM-07-K-01-028) ir individualiose ekspedicijose surinktais duomenimis, aptariama dabartinė šiaurinių pietų aukštaičių sociolingvistinė situacija, gimtosios patarmės vartojimo intensyvumas, svarbiausios fonetinės ypatybės, trumpai apžvelgiama ankstesnė istorinė ir socialinė raida. Pasirinkti keli punktai: Vievis (557), Semeliškės (594), Dusmenys (631a), Aukštadvaris (613), Onuškis (631). Pirmosios dvi vietovės šiuo metu administraciškai yra priskirtos Elektrėnų savivaldybei, kitos – Trakų rajono savivaldybei. Dusmenys laikomi kaimu, Vievis – miestu (nuo 1950 m.), kiti turi miestelio statusą.

Nurodytų punktų etninė gyventojų sudėtis mišri: visur gyvena daugiau nei vienos tautybės asmenys (pavyzdžiui, Aukštadvaryje – lietuviai, lenkai, rusai, totoriai). Geriausiai pietų aukštaičių patarmė išlaikyta Dusmenyse, kur gyventojai ir sėsliausi. Dėl istorinių, socialinių ir ekonominių priežasčių Vievyje, Semeliškėse, Aukštadvaryje ir Onuškyje susiklostė kitokia padėtis, todėl dabar tarmiškai kalbama mažai ar beveik nekalbama, vyrauja bendrinė kalba arba pustarmė. Be to, dalis vartotojų yra kilę iš tolimesniems pietų aukštaičių punktams priskirtinų vietovių. Aplinkiniuose kaimuose pietų aukštaičių patarmė išlaikyta gana gerai, tačiau pažymėtina, kad vertinant svarbiausias fonetines ypatybes ir čia pastebima akivaizdžių pokyčių.

GEOLINGVISTINIS VIDURIO LIETUVOS TARMIŲ TYRIMAS: BABTŲ APYLINKIŲ ŠNEKTOS

Laura Geržotaitė

Lietuvių kalbos institutas (Lietuva)

Zigmo Zinkevičiaus ir Alekso Girdenio lietuvių tarmių klasifikacijoje (Girdenis, Zinkevičius 1966: 139–147) Babtų apylinkių šnektos išsidėsčiusios dviejų patarmių pakraščiuose – vakarų aukštaičių kauniškių ir šiauliškių. Paribinės – priklausė aukštaičių vakariečių veliuoniečių ir aukštaičių viduriečių pakraščiams – jos buvo ir senojoje Kazimiero Jauniaus ir Antano Salio tarmių klasifikacijoje (Salys 1933: 21–34; 1935: 1–87; 1992: 3–140; LKA I, žemėl. Nr. 1).

Pranešime daugiausia remiamasi 2012 m. projekto „Šiuolaikiniai geolingvistikos tyrimai Lietuvoje: punktų tinklo optimizacija ir interaktyvioji tarminės informacijos sklaida“ (projekto kodas Nr. VP1-3.1-ŠMM-07-K-01-028) ekspedicijos metu surinkta tarmių medžiaga iš abipus Nevėžio

upės esančių kaimų, anksčiau priklausiusių Babtų valsčiui: Puidinės (arba Naujasodžių), Kampų II, Kaniūkų, Panevėžiuko, Vilkėnų, Daubarų, Stabaunyčiaus, Muniškių, Babtų (miestelio). Gauti duomenys leidžia aptarti dabartinę geolingvistinę ir sociolingvistinę šio ploto situaciją. Pranešimas iliustruojamas garsinių įrašų ištraukomis. Šių šnektų analizė atlikta remiantis ta pačia metodika, pritaikyta vakarų aukštaičių šiauliškių patarmės ploto (Jonavos ir jos apylinkių) tyrimams (Geržotaitė 2012).

Šaltiniai ir literatūra

- Geržotaitė L. 2012: Pietinės vakarų aukštaičių šiauliškių šnektos: geolingvistinis aspektas ir jo interpretacijos. – *Acta Linguistica Lithuanica* 66 (priimtas spausdinti).
 Girdenis A., Zinkevičius Z. 1966: Dėl lietuvių kalbos tarmių klasifikacijos. – *Kalbotyra* 14, 139–147.
 LKA I – K. Morkūnas (ats. red.). *Lietuvių kalbos atlasas* 1. *Leksika*, Vilnius: Mokslas, 1977.
 Salys A. 1933: Kelios pastabos tarmių istorijai. – *Archivum Philologicum* 4, 21–34.
 Salys A. 1935: *Lietuvių kalbos tarmės* (Rankraščio teisėmis), Kaunas.
 Salys A. 1992: *Raštai* 4. *Lietuvių kalbos tarmės*, Roma: Lietuvių Katalikų Mokslo Akademija.

KRUONIO SENŲJŲ ANTKAPIŲ TEKSTAI

Robertas Kudirka

Vilniaus universiteto Kauno humanitarinis fakultetas (Lietuva)

Kruonio miestelis išsiskiria savita istorija ir vis besikeičiančia tautine sudėtimi. Taip pat Kruonio seniūnija garsėja savo kultūros ir istorijos paminklais. Miestelis siejamas su garsia Lietuvos didikų gimine – Oginskiais. Kažkada čia stovėjo jų dvaras, jiems parėmus pastatyta bažnyčia. Kruonis nuo seno žinomas kaip daugiatautis miestelis. Jame gyveno lietuviai, karaimai, totoriai, rusai, žydai. Po 1863 m. sukilimo į Kruonio dvarą atkelta daug rusų kolonistų. 1866 m. miestelyje – 574 gyventojai (306 katalikai, 203 pravoslavai, 44 žydai, 16 musulmonų, 5 protestantai). 1886 m. vietinių gyventojų miestelyje buvo 107, o atkeltųjų – 411, iš viso 518 gyventojų. O jau 1944 m. miestelyje gyveno 356 gyventojai katalikai, 215 vietinių stačiatikių, 50 sentikių-repatriantų, kilusių iš Lenkijos, Suvalkų srities. Jie į Lietuvą repatrijo 1940–1941 m., o į Kruonį atkelti 1942 m. Taip pat miestelyje gyveno 26 totoriai. Šio laiko, nuo 1863 m. iki 1944 m., kalba savitai yra užfiksuota Kruonio katalikų ir stačiatikių kapinių epitafijose.

Pranešime analizuojamos Kruonio katalikų senųjų (1880–1940 m.) antkapinių paminklų epitafijos. Aptariama epitafinių įrašų žanro kompozicija (įvadinė formulė, mirusiojo vardas, mirties data, pabaigos formulė), išskiriamos literatūriškos, eiliuotos epitafijos. Pagrindinis dėmesys skiriamas lingvistiniams epitafinių tekstų ypatumams, kurie nurodo ir iliustruoja to laikotarpio kalbos

požymius ir vietos žmonių gyvenseną, savotišką savivoką. Epitafijų faktai vaizdžiai iliustruoja besiformuojančios bendrinės rašomosios kalbos požymius, lenkiškos raštų tradicijos įtaką ir kt.

XX A. ANTROSIOS PUSĖS RAŠYTINIS TVERĖČIAUS ŠNEKTOS PALIKIMAS

Vilija Ragaišienė

Lietuvių kalbos institutas (Lietuva)

Ignalinos kultūros ir sporto centro Etninės ir muziejinės veiklos skyriuje saugomas Tverėčiaus šnektos šaltinis parengtas 1977 m. Tverėčiaus vidurinės mokyklos mokytojos lituanistės ir dviejų vyresniųjų klasių mokinių. Aptariamas šaltinis yra 115 puslapių mašinraštis, kuriame trumpai pristatyta informantė Stasė Girdziušienė (g. 1928 m.) ir pateiktos rytų aukštaičių vilniškių patarme pasektos 28 pasakos.

Rytų aukštaičių vilniškių patarmės fonetikos ypatybės užrašytos bendrinės kalbos ženklais, pvz.: *dzidžiausias, kųsnelį, lungi, su marciu, pazdabocie, pinki, raikia, tadu, užuoli*. Kaip matyti iš pateiktų pavydžių, rankraštyje nepažymėta žodžių kirčio vieta, balsių kokybė (daugeliu atvejų – ir kiekybė), priebalsių minkštumas grupėse ir kt. Tačiau gana gerai perteiktos skiriamosios rytų aukštaičių vilniškių patarmės fonetikos ypatybės, kurių pateikimas aptartinas plačiau.

Rankraštyje visada nurodomi trumpieji balsiai *i, u* (bendrinės kalbos atitikmenys – *a, e*), o kamieno vienaskaitos vietininke ir *(i)ā, ē* vienaskaitos įnagininke, pvz.: *gali, lauki, su bobu, grabnyčiu, vištu, karvi, skripkeli*.

Vietoje balsių *q, ę* dažniausiai rašoma *ų, į*, pvz.: *supuvusių galų, tamsių girių, užuolinį lazdu, riebių žūsį, iš tavojs, ažrietį galvas*. Iš 137 rankraštyje rastų atvejų tik 4 pateikti transponuoti, t. y. bendrinės kalbos atitikmenimis užrašytos šios vienaskaitos galininko formos – *šitą plotą, mergaitę ir popienę*.

Kiek daugiau rasta bendrinės kalbos atitikmenimis *am, em, an, en* perteiktų rytų aukštaičiams vilniškiams būdingų dvigarsių *um, im, un, in*. Abejos formos dažniausiai nurodytos greta, pvz.: *ungliai / angliai, po lungu / langu, pakumpėm / pakampė, pinkias / penkias, undenio / vandenio*. Tačiau tokios vartosenos pavyzdžiai nėra dažni – jie sudaro tik apie dešimtadalį visų atvejų (iš 148 formų 16 pateikta transponuotų).

Ypač gerai šaltinyje išlaikytos abi dzūkavimo ypatybės, t. y. vietoje: 1) *č, dž* nurodoma *c, dz*, pvz.: *cia, marcios, medziai, trecias*, 2) *t, d, tv, dv* prieš *i, y, ie* – *c, dz, cv, dzv*, pvz.: *cik, dziedas, dzidziulis, gaidzys, dzvyliktas*. Rasta tik keletas transponuotų formų, pvz.: *džiaugsmas, išdžiovino*, plg.: *džiaugias, dziovyc*.

Rytų aukštaičiai vilniškiai kietai taria junginius *le*, *lė* ir priebalsius *r*, *s* prieš *e* tipo balsius, pvz.: *saullala*, *kolai*, *lakia*, *gerasnis*, *ragi*, *raikia*, *saniai*. Dažniausiai teikiamos transponuotos formos, kurios sudaro beveik su trečdaliu aptariamų vartosenos atvejų, pvz.: *avelė*, *neleisiu*, *sesutė*, *neregiu*, *greit*. Ypač dažnai (apie 95 proc.) transponuojamas junginys *lė* ir priebalsis *s* prieš *e*, *ei*, *ė*, **ė*, pvz.: *kalalė*, *lėkcie*, *sesė*, *seilė*, *su puse*. Nors Tverečiaus šnekte priebalsiai *t*, *d*, *p*, *b*, *n*, *m*, *v* prieš *e* tipo balsius visai neminkštinami arba minkštinami tik iš dalies, rankraštyje jų kietumas neperteikiamas, pvz.: *teka*, *metai*, *veža*.

Rankraštyje gana gerai išlaikytos rytų aukštaičių vilniškių patarmei būdingos morfologijos ypatybės, t. y. netransponuojamos savitos ir sutrumpėjusios linksnių galūnės ar veiksmažodžių formos, pateikiami kamienų mišimo atvejai, neatsisakyta slavų priešdėlių *raz-*, *da-* ir pan.

Apibendrinant galima teigti, kad XX a. antrosios pusės Tverečiaus šnektos rašytiniame šaltinyje gerai perteiktos pagrindinės rytų aukštaičių vilniškių patarmės fonetikos ir morfologijos ypatybės. Transponuotų formų rasta palyginti mažai, daugeliu atvejų jos laikytinos statistiškai nereikšmingomis. Išskirtinas tik sistemingas priebalsių kietumo nežymėjimas prieš *e* tipo balsius, kuris gali būti aiškinamas tiek nežinojimu, kokius bendrinės kalbos ženklus rašyti, tiek patirties ir gebėjimų stoka skirti neminkštinamus arba minkštinamus iš dalies priebalsius nuo minkštinamų.

ŠIUOLAIKINĖS LIETUVIŲ GEOLINGVISTIKOS INSTRUMENTARIJUS

Daiva Aliūkaitė

Vilniaus universiteto Kauno humanitarinis fakultetas (Lietuva)

Pranešimo tikslas – pasvarstyti naujų tarmėtyros konceptų galimybę ir būtinybę kalbos variantiškumui įvardyti.

Pranešime formuluojamų išvalgų pagrindas – projekto „Šiuolaikiniai geolingvistikos tyrimai Lietuvoje: punktų tinklo optimizacija ir interaktyvioji tarminės informacijos sklaida“ (Projekto kodas Nr. VP1-3.1-ŠMM-07-K-01-028) medžiaga.

Raiškos variantai koegzistuoja bet kokio dydžio bendruomenėse. Net ir tais atvejais, kai bendruomenėms atstovauja vos keli nariai, apie jų raiškos monolitiškumą negali būti nė kalbos. Viena vertus, tokį teiginį pagrindžia chrestomatinės sociolingvistikos nuostatos, antra vertus, taip vertinti skatina ir kalbos empirika. Ne išimtis ir kalbamojo projekto medžiaga. Ne viename iš rytų aukštaičių areale tirtų punktų (plg. Želvos (449), Šešuolių (448), Balninkų (411), Šilų (338) ir kt.) konstatuotinas variantų koegzistavimas. Taigi, norint analizuoti tokius tarminės medžiagos duomenis ir kurti tikslų tarmėtyros diskursą, dvinarių opozicijų *tarmė* vs *netarmė*; *X tarmė* vs *Y tarmė*

nebepakanka. Apskritai iš projekto medžiagos aiškėja, kad tarmė, kaip diskretus lokalizuojamas vienetas, nėra tikslus (tiksliau vienintelis!) vardiklis XXI amžiaus raiškoms net ir lokaliuose kaimo vietovėse, įvardyti. Tuo labiau šis konceptas netinkamas, kalbant apie tų punktų, kurie yra pakliuvę į miestų poveikio zonas arba yra tarmių, patarmių ar šnektų paribių arealuose. Taigi esama kalbinė situacija argumentuoja naujų tarmėtyros konceptų sklaidą XXI amžiaus lietuvių geolingvistikoje.

Pranešime, pagrindžiant projekto medžiaga, argumentuojamos *regiolekto* ir *dialektų kontinuumo* kategorijos, kurios jau gana tvirtai įsigalėjusios kitų šalių geolingvistikos ir sociolingvistikos paradigmos (Hoppenbrouwers 1982: 186–196; Bellmann 1998: 23–34; Hernández-Campoy 1999: 75–89; Auer 2005: 7–42; Schmidt 2010: 217–218 ir kt.). Taip išplėstas lietuvių geolingvistikos onomastikonas moksliniuose tekstuose leistų tiksliau aprašyti XXI amžiaus pradžioje inventorizuotą lietuvių tarmių situaciją.

Regiolekto, įvardijančio X tarminio vieneto (tarmės, patarmės, šnektos) ir bendrinės kalbos arba kelių tarminių vienetų (pvz., X ir Y patarmių) tarpusavio darinį, įtraukimas į geolingvistų instrumentarijų leistų tyrėjams tiksliau kalbėti apie XX a. antroje pusėje ir ypač XXI a. pradžioje dėl įvairių kalbinių ir nekalbinių veiksnių kintančias (pakitusias) tarmes. Tą pačią funkciją atliktų ir *dialektų kontinuumo* kategorija. Pažymėtina, kad kontinuumo idėja iš esmės keičia aiškos ribos sampratą geolingvistikoje. Reikia pripažinti, kad šiuolaikiniame kalbiniame pasaulyje aiškos, griežtos ribos iš esmės nebeegzistuoja.

Geolingvistinio tyrimo medžiaga rodo, kad toks kalbinis variantiškumas yra *de facto*, taigi lieka trūkstamas sąvokas-instrumentus įteisinti *de iure*.

Pridurtina, kad geolingvistinė tyrimų tradicija negali tenkintis tik tyrimų sąvokų-instrumentų išplėtimu. Užfiksuotas variantiškumas turi būti pažymėtas ir naujame tarmių žemėlapyje. Ir regiolektų, ir dialektų kontinuumo žymėjimas vertingas ne tik sinchroniškai, tokios informacijos vizualizacija tarmių žemėlapyje yra svarbūs duomenys kartotiniams tarmių (ir apskritai kalbos) tyrimams ateityje.

Literatūra

- Auer, P., 2005: Europe's Sociolinguistic Unity, or: A Typology of European Dialect / Standard Constellations. In: N. Delbecque, J. Van der Auwera, D. Geeraerts, ed. *Perspectives on Variation. Sociolinguistic, Historical, Comparative*. Berlin / New York: Mouton de Gruyter, 7–42.
- Bellmann, G. 1998: Between Base Dialect and Standard Language. *Folia Linguistica* XXXII, 1–2, 23–34.
- Hernández-Campoy, J. M. 1999: Paradigmatic Complementariness in Variation Studies. *Revista Alicantina de Estudios Ingleses* 12, 75–89.
- Hoppenbrouwers, C. A. J. 1982: Language Change: A Study of Phonemic and Analogical Change with Particular Reference to S.E. Dutch Dialects. Meppel: Knips Repro.
- Schmidt, J. E. 2010: Language and Space: The Linguistic Dynamics Approach. In: P. Auer, J. E. Schmidt, ed. *Language and Space: An International Handbook of Linguistic Variation, vol. 1: Theories and Methods*. Berlin / New York: Mouton de Gruyter, 201–225.